

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף טז

קושיא: **סוף סוף וכו':** והרי בניו של הקונה יחרפו אותו ויקראו לו 'גזלן', ונמצא שגם לשיטת מר זוטרא הוא קנאה כדי שהיא תישאר בידיהם לפי שנח לו שהם לא יחרפו אותו, וא"כ קשה מה ההבדל בין השיטות.

אלא איכא בינייהו: אלא ההבדל בין מר זוטרא לרב אשי - במקרה שהגזלן מת לאחר שקנה אותה מהנגזל, ובניו של הגזלן באים להוציאה מהקונה, לשיטת מר זוטרא כל הסיבה שהוא קנה אותה מהנגזל היא כדי שהקונה לא יקרא לו 'גזלן' בימי חייו, והרי הוא כבר מת ולא אכפת לו שהקונה יחרף אותו, ולכן מה שהגזלן קנה את הקרקע מהנגזל אין זה כדי להעמידה ביד הקונה, ולשיטת רב אשי הסיבה שהוא קנה אותה מהנגזל היא כדי שהוא ישאר אדם נאמן גם לאחר מותו, והוא קנאה כדי שהיא תישאר ביד הקונה.

קושיא: **סוף סוף קרו לבניה וכו':** והרי גם לאחר מותו יחרפו את בניו ויקראו להם 'בני הגזלן', ונמצא שגם לשיטת מר זוטרא הוא קנאה כדי שהיא תישאר ביד הקונה לפי שנח לו שלא יחרפו את בניו, וא"כ קשה מה ההבדל בין השיטות.

אלא איכא בינייהו דיהבה במתנה: אלא ההבדל בין מר זוטרא לרב אשי - במקרה שהגזלן נתן את הקרקע במתנה למישהו אחר, לשיטת רב אשי גם לגבי מתנה הוא רוצה להישאר אדם נאמן, ולכן הוא קנה את הקרקע מהנגזל כדי שהקרקע תישאר ביד מקבל המתנה, ולשיטת מר זוטרא הוא יכול לומר למקבל המתנה 'מה גזלתי ממך?' והרי לא שילמת לי עבור הקרקע', ולכן מה שהוא קנה את הקרקע מהנגזל אין זה כדי להעמידה ביד מקבל המתנה.

*

פשיטא: דבר פשוט הוא, שאם לפני שקנה אותה הגזלן מהנגזל הלך הגזלן וחזר מכר אותה למישהו אחר (נוסף על הקונה הראשון), או שהוריש אותה לאחד מבניו, או שנתנה במתנה למישהו אחר, ואח"כ קנה אותה מהנגזל, שגילה בזה את דעתו

שהסיבה שקנאה מהנגזל אינה כדי להישאר בנאמנותו ולהעמידה אצל הקונה הראשון, שהרי מכרה לאדם נוסף.

נפלה ליה בירושה: וכן אם הקרקע נפלה לגזלן בירושה, כגון שגזלה ומת הנגזל והוא היורש, שכיון שהירושה באה לו ממילא לא שייך לומר שנזח לו לעמוד בנאמנותו, שהרי הוא לא טרח להשיגה, ולכן דינו כיוורש והוא יכול לחזור ולתבוע אותה מהקונה (וכמובן שעליו לשלם לו עבורה).

גביה איהו בחובו: אם לאחר שגזלה ומכרה, הלך הגזלן ואמר לנגזל 'הרי אתה חייב לי כסף, אני אגבה את הקרקע עבור החוב', וכעת הוא רוצה לקחת את הקרקע מהקונה, הדבר תלוי: אם יש לנגזל קרקע אחרת שהגזלן יכול לגבות ממנה את החוב והוא אומר לנגזל שהוא רוצה לגבות דווקא את הקרקע שגזל, זה סימן שהוא טורח אחריה כדי להעמידה ביד הקונה. ואם אין לנגזל קרקע אחרת, הרי שנגזלן רוצה לגבות את הקרקע עבור החוב ולא כדי להעמידה ביד הקונה.

יהבה נהליה במתנה: אם הנגזל נתנה במתנה לגזלן, יש מי שסובר שמתנה דינה כירושה (= כפי שהתבאר למעלה) כיון שהיא באה לו ממילא שהרי הוא לא טרח להשיגה, ויש מי שסובר שדינה כמכירה והגזלן לא יכול לקחת אותה מהקונה, לפי שאם הגזלן לא היה טורח ומפייס את הנגזל הוא לא היה נותנה לו במתנה, והטעם שהוא טרח ופייס אותו כדי שהיא תישאר אצל הלוקח והוא יעמוד בנאמנותו.

כפי שלמדנו למעלה, אם הגזלן טרח וקנה את השדה זה סימן שהוא רוצה להעמידה ביד הקונה כדי להישאר ולעמוד בנאמנותו. הגמ' מבררת:

שאלה: ועד אימת ניחא ליה דליקום בהמנותיה? עד מתי אנחנו אומרים שהסיבה שהוא קנה אותה זה כדי להעמידה ביד הקונה ולהישאר ולעמוד בנאמנותו?

תשובה:

- **אמר רב הונא:** עד שהנגזל יקח את הקרקע מהקונה, והקונה יתבע את הגזלן שיחזיר לו את הכסף ששילם לו, אבל אם הגזלן נשאר ברשעותו בשעת העמדה בדיון ולא החזיר את הכסף לקונה הרי שהוא גילה בזה את דעתו שהוא לא אדם נאמן, ואם הוא קנה אותה אח"כ מהנגזל אין זה מראה שהוא קנה אותה כדי להעמידה ביד הקונה.

- **חייא בר רב אמר:** עד שיחייבוהו בית דין להחזיר לקונה את הכסף והוא סירב לשלם עד שבי"ד כתבו פסק דין שהקונה יכול לקחת את נכסי הגזלן בכל מקום שימצא אותם, וזה תשעים יום לאחר שעמד בדיון, ואם הוא קנה אותה לאחר הזמן הזה מהנגזל אין זה מראה שהוא קנה אותה כדי להעמידה ביד הקונה.

- **רב פפא אמר:** עד לאחר שהקונה מצא קרקע ששיכת לגזלן, והוא בא לבית דין והם מכריזים שכל מי שרוצה לקנות את הקרקע שיקנה ויתן את המעות לקונה, ואם הוא קנה אותה לאחר הזמן הזה מהנגזל אין זה מראה שהוא קנה אותה כדי להעמידה ביד הקונה.

חוזרים לדברי רב (לעיל בסוף עמ' הקודם) שאמר 'מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו' (-) שמואל שאל שם את רב מה הדין אם לאחר שהגזלן מכר את הקרקע לקונה, חזר הגזלן וקנאה מהנגזל, האם הוא עומד כעת במקום הבעלים ויכול להוציא את הקרקע מהקונה או לא? וענה לו רב שהגזלן לא יכול להוציאה מיד הקונה, לפי שכשהגזלן מכר את הקרקע לקונה הוא מכר לו את כל הזכויות העתידות לבוא לידו בשדה לאחר מכן, ובוודאי כשקנאה לאחר מכן מהנגזל, הוא קנאה כדי שהקרקע תישאר ביד הקונה).

קושיא: מתקיף לה רמי בר חמא: והרי הקונה הזה קנה את הקרקע מהגזלן ע"י שטר, והשטר הזה הוא חתיכת חרס בעלמא דהיינו שהוא לא שווה כלום משום שהקרקע בכלל לא הייתה שייכת לגזלן, וא"כ אין בכלל הוא קנה אותה מהגזלן?

רבא מתרץ: מדובר שהקונה אמר לגזלן 'אני סומך עליך שתעמיד את הקרקע בידו', שבעבור ההנאה הזאת שהקונה לא אמר לו כלום אלא סומך עליו שיטיר ויביא לו את הקרקע הוא גומר בדעתו להקנותה לקונה בשעה שהוא קונה אותה מהנגזל, ולכן לעיל אמר רב שבוודאי הוא קנאה מהנגזל כדי שהקרקע תישאר ביד הקונה.

קושיא: מתיב רב ששת: למדנו בתוספתא - האומר לחבירו 'מה שאני אקבל בירושה מאבא מכור לך', או 'מה שתעלה מצודתי' (- מלכודת של חיות ועופות, או של דגים) מכור לך', לא אמר כלום, לפי שעדיין לא ירש והמצודה לא לכדה כלום. אבל אם אמר 'מה שאני אקבל בירושה מאבא היום מכור לך', או 'מה שתעלה מצודתי היום מכור לך' דבריו קיימים (- ויבואר לקמן מה ההבדל אם הוא אמר 'היום' או לא). ע"כ התוספתא.

ביאור הקושיא:

אמר רמי בר חמא: הרי אדם גדול (= רב ששת), וקושייתו שהקשה על רב גדולה. כלומר שהרי התוספתא אמרה ברישא שהוא 'לא אמר כלום', ואף לאחר שתבוא אליו הירושה לא קנה חבירו כיון שכאותה שעה שאמר זאת הנכסים היו שייכים לאביו ולא לו, וא"כ קשה איך יכול הגזלן להקנות ללוקח את השדה שאינה שייכת לו.

אמר רבא: אדם גדול אני רואה, אבל קושיא גדולה אני לא רואה, לפי שלגבי גזלן סמכה דעתו של הקונה שהוא יטרח ויעמיד אצלו את הקרקע כדי שלא יקרא לו 'גזלן', אבל במקרה של התוספתא לא סמכה דעתו של חבירו, לפי שמי אמר שהוא בכלל יירש מאביו משהו או שהמצודה תתפוס בעלי חיים, שהרי יתכן שאביו ימכור את נכסיו בחייו והמצודה לא תתפוס כלום.

שלוחה לקמיה דרבי אבא בר זבדא: שלחו לפניו את קושית רב ששת. **אמר להו זו אינה צריכה לפנים:** ואמר להם רבי אבא בר זבדא שלא צריך להביא את הקושיא לפני בני הישיבה, לפי שאף אחד מהם לא יודע לתרץ אותה. [רש"י מביא פירוש נוסף בשם הגאונים - זו אינה קושיא מעולה ולכן אל תביאו אותה לפני בני הישיבה].

אמר רבא זו צריכה לפנים ולפני לפנים: כלומר הקושיא הזאת צריכה להיכנס לפנים וגם לפני ולפניהם! והתירוץ הוא שלגבי גזלן סמכה דעתו של הקונה אבל במקרה של התוספתא לא סמכה דעתו של חבירו.

הוה עובדא בפומבדיתא ואותביה: היה מעשה בעיר פומבדיתא שדנו דין כשיטת רב, והקשו עליהם מהתוספתא, ואמר רב יוסף וכו'.

חוזרים לתוספתא:

שאלה: **מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?** מה ההבדל בין הרישא (= 'מה שאני אקבל בירושה מאבא מכור לך') שלא אמר כלום לסיפא (= 'מה שאני אקבל בירושה מאבא היום מכור לך') שדבריו קיימים?

תשובה: **אמר רבי יוחנן:** בסיפא תיקנו חכמים שדבריו קיימים, לפי שמדובר שאביו גוסס והוא צריך מעות לצורך הוצאות הקבורה וקניית התכריכים, והוא ממנהר להקנות את הירושה העתידה לבוא היום כדי לא להשהות את אביו בביזיון, ולכן תיקנו חכמים שדבריו קיימים. וכן לגבי מצודה תיקנו חכמים שדבריו קיימים, לפי

שיתכן שהוא זקוק כעת למעט מזונות עבור מחייתו. אבל אם הוא לא אמר 'היום' אלא מתכוון שכל מה שתעלה לו המצודה כל החודש או כל השנה אין דבריו קיימים, לפי שאין זה לצורך מחייתו כעת.

*

אמר רב הונא אמר רב האומר לחברו: 'אני הולך לקנות שדה, וכשאני אקנה אותה היא תהיה קנויה לך במתנה מעכשיו'. כשהוא קנה את השדה היא קנויה לחברו והוא לא יכול לחזור בו.

אמר רבא: מסתבר שרב אמר את דבריו רק באומר לחברו 'אני אקנה שדה כלשהי' שאז אין לו מניעה לקנות איזו שדה בעולם. אבל אם הוא אמר 'אני אקנה את השדה הפלונית הזו' חברו לא קנה, בגלל שלא סומכת דעתו של חברו שהוא באמת יקבל את השדה, משום שהוא חושב לעצמו מי אמר שבאמת הבעלים יסכימו למכור לו אותה?!

והאלוקים: אבל, אומר רבא, אני נשבע שרב אמר שאפילו בשדה מסויימת המקבל קנה את המתנה. שהרי רב אמר את דבריו על פי שיטת רבי מאיר הסובר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ורבי מאיר סובר שאפילו באופן שאין הדבר בידו קנה.

דתניא האומר לאשה: האומר לאשה 'הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר' והוא עדיין גוי, או להיפך שישראל אומר לאישה בעודה גויה שתהיה מקודשת לו לאחר שהיא תתגייר. וכן עבד שאומר לבת ישראל שתתקדש לו לאחר שישתחרר מעבדות, או להיפך. וכן האומר לאחות אשתו שתתקדש לו לאחר שתמות אחותה - אשתו. וכן האומר ליבמה שתהיה מקודשת לו לאחר שיחלוץ לה יבמה. לדעת ת"ק אינה מקודשת ולדעת רבי מאיר מקודשת.

והרי המקרה הזה של מקדש אשה הוא כמו 'שדה זו', כי עבד או שפחה אין בידם לשחרר את עצמם אלא הדבר תלוי בדעת האדון, ובכל אופן אמר רבי מאיר שהיא מקודשת. ואם כן הוא הדין באומר לחברו שיתן לו את השדה המסויימת שיקנה, זוכה חברו בשדה אפילו שאין ביד הנותן לקנות אותה והדבר תלוי בדעת המוכר.

*

אמר שמואל המוצא 'שטר הקנאה' בשוק: המוצא שטר חוב שכתוב בו שהלווה משעבד את נכסיו למלווה משעת כתיבת השטר אפילו אם לא ילווה לבסוף

את הכסף (והוא מקנה לו את הכסף על ידי קנין סודר שעושה הלווה עם העדים), יחזיר המוצא את השטר למלוה. בגלל שאין לחשוש שהלווה בסוף לא לוה את הכסף, כי בכל מקרה הוא כבר השתעבד לשלם את הכסף. וכן אין לחשוש שמא הלווה לוה ופרע את הכסף והשטר נפל ממנו, כי אם היה פורע את החוב הוא היה קורע את השטר מייד.

אמר רב נחמן: רב נחמן מביא סיוע לדברים. אבא שלי היה מסופרי בית הדין של שמואל ואני הייתי בן שש או בן שבע ואני זוכר שהכריזו בבית דין 'שטרות הקנאה הנמצאים בשוק יש להחזירם לבעלים (המלוה)'.

אמר רב עמרם: יש ראייה מהמשנה לקמן 'כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר' כלומר המוצא שטר הלוואה שקויים בבית דין יחזיר אותו למלוה. (קיום = העדים שחתמו על השטר העידו על חתימותיהם ובית דין כתבו בשטר 'הנפק' כלומר שהשטר הזה מקויים). בגלל שאין לחשוש שהלווה כתב את השטר ולבסוף לא לוה את הכסף, משום שהמלוה הוא זה שטורח לקיים את השטר ובהכרח שהתקיימה ההלוואה והשטר הגיע לידי המלוה (ריטב"א). בנוסף מוכח מכאן שלא חוששים שהלווה פרע את השטר ולא קרע אותו והוא נפל ממנו, כי אחרת היה אסור להחזיר את השטר למלוה.

דחיה: אמר ליה רבי זירא (לרב עמרם): אין ראייה מהמשנה כי היא מדברת ב'שטרי חלטאתא' (= חליטה). דהיינו מלוה שהוציא שטר חוב על חבירו וחייבו בית דין את הלווה לשלם את החוב, והלוה לא שילם, בית דין יורדים לנכסי הלווה ושמן קרקע עבור שווי החוב ונותנים אותה למלוה, וכותבים שטר שהקרקע באה לידיו על פי בית דין.

או שמדובר ב'שטרי אדרכתא' (= רדיפה). דהיינו אם במקרה הנ"ל בית דין לא מוצאים נכסים השייכים ללווה, הם כותבים למלוה שטר שירדוף ויחפש אחר נכסיו של הלווה, ואם ימצא נכס כזה הוא יגבה אותו עבור החוב. שטרות כאלו אינם בני פרעון ולכן אין בהם את החשש הזה ועל המוצא להחזירם למלוה. אבל אין ראייה משם לשטר חוב שבו יש חשש שהלווה כבר פרע את החוב.

רבא מקשה על רבי זירא: והני לאו בני פרעון נינהו? וכי שטרות אלו אינם בני פרעון? והרי חכמי נהרדעא אומרים שאם שמו בית דין נכס של הלווה ונתנו אותו למלוה עבור החוב, יכול הלווה לשלם את כסף ההלוואה למלוה עד שנה, ולקבל

בחזרה את השדה שלו. ואילו אמימר אמר 'אני מנהדרעא, ואני סובר שהוא יכול לשלם ולקבל את השדה בחזרה לעולם'. אם כן נמצא שגם בשטרי חלטאתא ואדרכתא עלינו לחשוש לפרעון!

אלא אמר רבא: אכן המשנה מדברת בשטרי חלטאתא ואדרכתא וכדברי רבי זירא, אבל הסיבה שלא חוששים בהם לפרעון אינה בגלל שאין אפשרות לפרוע בהם כמו שאמר רבי זירא. אלא בגלל שאם הלווה היה משלם את החוב ולוקח את שדהו בחזרה, היה עליו לבקש מהמלוה את השטר ולקרוע אותו. ואם המלוה טוען שהשטר נאבד לו, היה עליו לבקש מהמלוה שיכתוב לו 'שטר מכירה' שהוא מוכר לו את השדה הזו. והטעם שהוא יכול לבקש שטר מכירה, כי מדינא המלוה לא צריך להחזיר לו את השדה, ורק בגלל 'זעשית הישר והטוב' אמרו רבנן שהלווה יכול לשלם את הכסף ולקבל את השדה שלו בחזרה מהמלוה. ולכן הרי זה כמו מכירה חדשה של השדה ללווה, ויכול הלווה לבקש שטר מכירה על כך. ואם הוא לא עשה כן, הוא הפסיד את עצמו.

אבל לגבי שטר חוב, יתכן שהלווה פרע את החוב וביקש את השטר מהמלוה כדי לקרוע אותו, אבל המלוה השתמט ממנו בתואנה שהשטר לא נמצא אצלו ומחר הוא יביא לו אותו. או שהמלוה טוען לללוה שעליו לשלם קודם כל את שכר הסופר שכתב את השטר (דהיינו, הדין הוא שהלווה צריך לשלם את שכר הסופר, ומדובר שללווה לא היה כסף בשעת הלואה והמלוה שילם את שכר הסופר, ובשעת הפרעון המלוה משאיר את השטר אצלו עד שישלם לו הלווה את הכסף).

ולכן הלווה לא אשם בכך שהשטר לא נקרע, ואם יחזיר אותו המוצא למלוה יש לחשוש שהמלווה ישוב ויגבה את החוב פעם נוספת שלא כדין.

*

א"ר אבהו א"ר יוחנן המוצא שטר חוב בשוק: אפילו שכתוב בשטר 'הנפק' שהוא מקויים לא יחזיר אותו למלוה. ורבי אבהו ממשיך ואומר – לא רק בשטר שלא כתוב בו 'הנפק' לא יחזיר, בגלל שיתכן שהלווה כתב את השטר ועדיין לאל לווה את הכסף. אלא אפילו אם כתוב בו 'הנפק' ובהכרח שהוא לווה את הכסף גם כן לא יחזיר, כי אנו חוששים שהלווה כבר פרע את החוב והשטר נאבד לו.

איתיביה רבי ירמיה לר' אבהו: כתוב 'כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר' ושטר מקויים הוא 'מעשה בית דין' וכתוב שיש להחזירו למלוה!

א"ל ירמיה ברי: אין הכוונה לכל מעשה בית דין, אלא למקרה שהלווה הוחזק 'כפרן' דהיינו הוא שיקר שהוא לא לווה כסף ובאו עדים והעידו שהוא כן לווה, ולכן הוא כבר לא נאמן לומר שהוא פרע את הכסף.

רבא מקשה: ומשום דהוחזק כפרן: בגלל שהוא שיקר פעם אחת הוא לא פורע יותר את חובותיו לעולם? כלומר עדיין יש לחשוש שהוא פרע את החוב והשטר נפל לו ועל כן אין להחזיר את השטר למלוה.

ולכן רבא מתרץ את הקושיא של רבי אבהו ש'מעשה בית דין' הכוונה לשטר חלטאתא או אדרכתא, וכמו שתירץ רבי זירא למעלה.

רבא ממשיך: וכפרן הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא וכו': הואיל והזכרנו את הנושא של 'כפרן' נגיד בו דבר הלכה.